

המערכה על השלום / נתן אלתרמן

1. תמורות ורקע

השינוי הפתאומי, שהתחולל בימים אלה באקלים המדיני שסביבנו, אינו ראשון במינו. מאז מלחמת-ששת-הימים נתרחשו כמה וכמה מעברים חדים כאלה, מאווירה של מגעים, של גישושים, של "נכונות ערבית לשיחות", של הרגשה ש"הגיע הזמן להחליט מה להציע", אל אווירה אחרת לחלוטין. אך כמו בפעמים הקודמות, כך גם הפעם מסתבר כי תמורות אלו משקפות לאו דווקא את האקלים המתחלף פתאום מן הקצה אל הקצה, אלא את המעבר החד שעוברים אנו עצמנו מתחום לתחום, מן הריחוף בחלל-החיצון של הדיפלומאטיה, מן "הנפילה החפשית" וחסרת-המשקל בעולם הניסוחים והפרשנות של "המקורות המוסמכים", אל תוך האטמוספירה הדחוסה והחורכת של המציאות. לא, אותם מגעים וגישושים אין רע בהם וייתכן שהם אפילו הכרח. סכנתם היא רק בכך שתוך אותו ריחוף חפשי ונטול-משקל אנו עשויים לטשטש ולהספיד עקרונות וכללים ומצוות-קיום שבלעדיהם אין לאן לשוב מן המרחב-החיצון הפתוח. שכן אין לנו מקום מחוץ למציאות זו, על סכנותיה, על יגונה שאין לו קץ, על הדמים השפוכים בה, ועל כוחה הרב, ההולך וגובר על אף הכל, הכוח שלא הכזיב ולא יכזיב. זוהי מציאות שהמשטמה הערבית מקיפה אותה סביב וברקע שלה ניצבות החלטות חרטום של "לא שיחות עם ישראל, ולא משא-ומתן ולא שלום לעולם"...

זוהי מציאות שאפילו בשעות של מתינות אין הערבים מגיעים בה לכל היותר אלא עד להבעת נכונות לביטול מצב-הלוחמה, אם תיסוג ישראל מן השטחים שכבשה, בהיותם חוזרים ומדגישים כי על חוזה-שלום, חוזה כתוב וחתום, אין מה לדבר, ואף לא על הצהרה ערבית של נכונות לשלום... ובכל-זאת ועל אף כל אלה שמענו מפי "המשקיפים" שלנו בירושלים, בתקופת המגעים האחרונה, אך לפני שבוע ימים, כי המשימה העיקרית של הדיפלומאטיה שלנו כיום, היא "כיצד לתמרן את המהלכים באופן שלא יהיה מקום להאשים את ישראל בקפאון"...

לצורך זה הספיקה מדיניותנו (זו שהממשלה כולה אחראית לה) לעשות לא מעט. היא הספיקה להביא לידי כך שכיום, שנה וחצי לאחר מלחמת-ששת-הימים, אנו עומדים נכונים לדבר עם הערבים אפילו על ענינים "מהותיים" ואפילו לא בשיחות ישירות, ואפילו עם מפות משורטטות, אך הערבים שוב דוחים את נכונותנו וממשיכים במלחמה ומדברים על פינוי השטחים קודם-כל, שכן למעשה התהפכה

משמעות תוצאותיה של מלחמת־ששת־הימים עד כדי כך שכיום נראה שאנו עומדים ומציעים תנאי־שלום, ואילו הערבים דורשים כניעה ללא תנאי...

2. ירושת המלחמה

אמנם כן, מלחמת־ששת־הימים הסירה את חרבה־כליון מצוואה של ישראל, אך היא לא כפתה את השלום על האויב. היא נתנה לו את הפסקת־האש שביקש, ואף התנאי הזה, כידוע, אינו מתקיים. אפילו ניפוץ הכוח ערבי, שקם על ישראל, לא נשאר בגדר עובדה קיימת, שכן כיום כבר הגיע כוחם של צבאות־ערב למדרגה שלפני ששת הימים וסכנתו אף רבה אולי משהיתה.

אם יש דבר אחד שנשאר מאותה מלחמת־הדמים ומאותו נצחון הרי הם אותם "שטחים מוחזקים" שקמו עכשיו כחיץ בינינו ובין מדינות־ערב, אותם שטחים הנותנים לנו מרחב כוננות והתרעה.

אלא שדווקא שטחים אלה מציקים, כידוע, ליהודים רבים – ביחוד לנאורים ולמתקדמים שבינינו – עד כדי כך שיש רואים את השטחים הללו כקוץ ממאיר שננעץ בבשרנו בעטייה של המלחמה, שהיתה יכולה להיות כה מושלמת לולא ירושה זו שהיא השאירה לנו, אף כי מעלה אחת יש בהם בשטחים אלה, שכן הערבים אולי יסכימו ליתן לנו בעדם את השלום...

וכל מי שאינו סבור כך נחשב על־ידי הנאורים והמתקדמים לשואף מלחמה ומנוע פתרון.

ובעת הגישושים האחרונים כתב עורך "דבר" כי "היו שנחרדו מפני תהליך שבירת הקפאון".

ובעתון "על המשמר" כתב בר־נר כי דוגלי ארץ־ישראל השלימה אינם רק תנועת אנטי־שלום אלא הם תנועה למען המלחמה.

על אחת כמה וכמה נאומו של שר־הבטחון בהיכל־התרבות, נאום שעיתויו בא להפריע, לדברי השר ברזילי, את תהליך השלום.

ורק מאורעות הימים האחרונים הזכירו שוב כי יש לו לשלום אויבים גדולים יותר.

3. הדיבה הריקנית

חלוקה זו בין אוהבי־שלום ובין מחרחרי־מלחמה עולה לרובד גבוה יותר, רובד הגותי־פילוסופי כביכול, בבנין־העל הספרותי המסויים, שמעל חומותיו מדוקלמים מאז מלחמת־ששת־הימים מרבית דברי ההגות המעוקמים שנעשו לחם־חוק בטרקלין הרוחני שלנו.

ברוח זו אנו שומעים מזה שנה וחצי את האמת המובנת מאליה והמנופנפת ונהפכת לקאריקאטורה, כי לא למען שטחים ולא למען אבנים מתות ולא למען "מקומות קדושים" יצאנו למלחמה, כי אם למען החיים והחירות, ובאחת ההדגמות האחרונות של אמת זו אומר עמוס עוז, בשיחתו עם גאולה כהן ב"מעריב", כי אילו הוטלו על כפות־המאזנים קיומו של הכותל המערבי מול חיי בנה של אם אחת, היה הוא, עמוס עוז, בוחר בחיי הבן. דברים אלה נאמרים בארשת כה בוטה של אומץ ושל התרסה, עד כי על אף הרתיעה שאתה חש מפני ויכוח על המלים הללו, שהוטחו בפני הציבור כולו, אין לך ברירה אלא

לעמוד ולתהות בפרהסיה על המישחק הריק והמלאכותי שבעל המשל הזה כופה על המלים הנאנקות הללו ועל המסגרת הליטרארית המטופחת, שבה הוא מציב אותן, על־מנת שתעשינה את רצונו.

"אין מקומות קדושים", אומר עמוס עוז באותו משאל. "יש דבר אחד קדוש בעיני: חיי אנשים וחירותם. החיים והחירות ניצלו ממלחמה זו ממוות ומהרס. זה הכל".

כל הטון והתוכן של פיסקה זו משמיעים צליל נטול רקע, נטול אמת, נטול משמעות חיה. שכן המצב האמיתי הוא רחוק מאותה תמונה יהירה וקמוטת־מצח של סופר צעיר, הקם לשפוט בין הכותל ובין הנער והוא מחליט לחיות את הנער ולהמית את הכותל, מתוך תחושה (שאין לחלוק עליה במסגרת מלאכותית זו) שמשפטו צודק ואמיץ ונכון.

המצב האמיתי הוא אחר לחלוטין. הוא מצב של מלחמה אכזרית שבה נופלים אנשים צעירים בלי כל אפשרות להחליט בעד מה ליפול ובעד מה לא ליפול, שכן אותם "חיים" ו"חירות" (שבעל המשל רואה בהם, בצדק, את התכלית שאין מלבדה) אינם במצב הזה מלים בלבד, מלים ריקות ונוחות לנפנוף בידי סופר צעיר; שכן במצב זה אנשים צעירים נופלים על־כרחם לא למען חיים וחירות כמושג מופשט ונבוב, אלא למען חייהם וחירותם של בני־אדם ועם עתיק ושבע־יסורים, אשר חייו וחירותו מכלים את כל הדברים שמהם החיים והחירות עשויים, את הדברים שבלעדיהם הם סיסמא ריקה, את השמים והארץ, את הכתלים והגגות, את המלים ואת השתיקות, את זכרונות העבר ואת ההווה ואת העתיד. וגם את "המקומות". כן, את המקומות "הקדושים" והאחרים.

שכן יכול אדם לכפור במושג ההלכי של הקדושה, ואף־על־פי־כן לא כל המקומות שווים. ולא רק בחיי הציבור אלא אף בחיי הפרט. יש מקומות – כגון קבר אבות או נוף ילדות או נוף של יודוי אהבה ראשונה, השווים לגבי איש ואיש יותר מן המקומות האחרים והם מן הדברים הנותנים משמעות לחייו וחירותו.

להמציא סיטואציות מלאכותיות וחסרות־שחר ולהתגנדר בנקיטת עמדה אמיצה כלפיהן, בימים שבהם אנשים מוסרים חייהם בלי לברור את היעדים הראויים לכך בדיוק על־פי הרצפט של עמוס עוז, - להמציא סיטואציות כאלו בימים אלה הוא מעשה של שעשוע קהה וצורם.

בגליון "מעריב", שבו נדפסה תשובתו זו של עמוס עוז, נמצאים גם דבריו של משה שמיר בענין זה, דברים נכונים ועמוקים, שאפשר היה להסתפק בהם, ואם בחרתי להוסיף על כך הריני עושה זאת משום שהצהרות ריקות כמו זו של עוז יש בהן, נוסף על כל, גם דיבה וטפילת אשמה שאין קשה ממנה, כאילו יש אנשים שאינם מסתפקים בחיים ובחירות כשלעצמם, והם מוסיפים על כך אבנים מתות, או "שטחים" כדי שחיים צעירים יוקרבו גם בעד ספיחים טפלים אלה.

כדי למנוע את הרעל האווילי הזה מלחלח בתודעת הציבור יש לחזור שוב ושוב כי המלחמה נמשכת לא מפני שמישהו בישראל אינו רוצה בשלום או מפני שאנו מקדשים אבנים וכתלים ו"שטחים", לא בשל כך התחילה המלחמה ולא בשל כך היא נמשכת. היא מלחמה על החיים והחירות והשלום וכדי שמלים אלו לא תהיינה ריקות ולא תדרושנה קרבנות־שווא הן כוללות את כל גופי הדברים הקשורים בחיים, הנותנים טעם לחירות, המבטיחים את השלום. הצהרות כמו זו של עמוס עוז אין בהן סכנה ואין בהן חומר לדיון שעה שהציבור יודע את אשר לפניו, את אשר סביבו. אך בימים שבהם רצונו והכרתו של

העם מנופצים ומעורבבים, בימים שבהם מדיניותו של העתיק בעמים היא המדיניות האחת בעולם שאינה יכולה לומר, לתוספת תוקף וכוח, שהיא מדברת בשם עיקריו ואמונתו של העם הכופה עליה קו ומטרה, בימים כאלה יש בהצהרות כמו זו, ביחוד כשהן כה רבות וכה שגורות וכה יאות לאַפנה הרוחנית, סכנת ניוון שאין לזלזל בה. אין להניח לדיבורים כאלה ליהפך לנימת-לוואי ולצלצלי-משחק, העורכים ראוות-ייצוג פרטיות בזמן כזה.

4. "מה נציע לערבים?"

אף אם נראה את "השטחים המוחזקים" רק מבחינה בטחונית בלבד ונקבל את דעת המומחים האומרים כי שטחים אלה שינו את ממדי בטיחותנו מן הקצה אל הקצה, הן מצד ההרתעה והן מצד המחסה ומרחב התמרון, עלינו לראות כיום את השאלה "שטחים או שלום – מה עדיף" לא רחוקה הרבה משאלה כגון "מה עדיף – צה"ל או שלום?"

כשם שהיינו רואים בטירוף תביעה ערבית לפרק את צה"ל כתנאי ראשון לשיחות שלום, כך עלינו לראות את תביעתם לפינוי השטחים, אף אם היא משתמעת מהחלטת מועצת-הבטחון, שמדיניותנו קיבלה אותה בשעתו כהישג דיפלומטי ישראלי כביר לצרכי יוקרה-מבית, כמובן... בעלי המונופולין לשאיפת השלום שופכים את כל מר לעגם על הסיסמא "אף לא שעל אדמה", והם רשאים לעשות זאת, שכן זו באמת סיסמא נטולת משמעות, וכבר הוזכר כי היא נשמעה לראשונה מפי מנהיגי "השומר הצעיר", שעה שהם התנגדו לחלוקה ודרשו ארץ-ישראל שלימה וזכות להתישבות יהודית בכל אזוריה.

כדי להקל על עצמם את המלאכה מוקיעים שואפי-השלום הבלעדיים מכל הסוגים את תביעות הסיפוח וה"סיפוחים" וכדומה, אך גם סיסמא זו אפשר להשאיר בידם לשחק בה, שכן לא על סיפוח מדובר אלא על משהו רב מזה ותקיף מזה, על זכותה וחובתה של התישבות יהודית, כפרית ועירונית, בארץ-ישראל, בלי לנשל את הערבים היושבים בה, על זכות וחובה של התישבות בשטחים הריקים של הארץ, שטחים שהציונות ראתה אותם עד לפני עשרים שנה כחלק לא-נפרד מחזונה, שטחים אשר עד לפני קום המדינה מחינו על כל גזירת קרקע שמנעה היאחזות יהודית בהם, שטחים אשר שום חוק מדיני או אנושי או אלוהי אין בכוחו להפקיע את זכותנו לשבת בהם ואשר ערביותם המדינית, לגבי "הגדה" המערבית, למשל, היא פרי פיקציה שנקבעה בכוח-הזרוע ולא הוכרה על-ידי שום גוף בינלאומי. נקודה זו, אילו נוספה על תשע הנקודות של נאום שר-החוץ בעצרת האומות, אילו באה אפילו במקום כל תשע הנקודות כולן, היתה אולי חשובה יותר, אפילו מבחינת הדימוי, מכל התפתלויות-ניסוח של "הצבת כוחות" במקום נסיגה ופינוי וכדומה.

מה נציע לערבים תמורת השלום, אם אנו עומדים בשטחים הללו? כך שואלים הנאורים והמתקדמים המדומים. ובכן, אנו נציע לערבים את השלום שסופו לבוא אם נעמוד ולא נחליף אותו

בהסדרים, שאף הם אינם ניתנים כיום. אנו נציע להם תיקוני־גבול הדדיים, אנו נציע להם כל מה שהשלום האמיתי כרוך בו, ורק דבר אחד לא נציע להם – את העמדות המונעות בעדם מלהכריזנו. דבריו של שר־הבטחון, שהמערכה הנטושה כיום היא מערכה על השלום, הם דברים נכונים ונחוצים. זו מערכה על השלום ועל כל מה שהוא כולל, על חיים שלימים, על חירות שלימה, על דעה צלולה, על חושים נכונים. מדיניות־הבטחון שלנו היא כיום מדיניות־העתיד. יש בממשלה הזאת אנשים – והכל יודעים שמותיהם – אשר הגיונם וכוחם הם ערובה לדרך הנכונה ולהשגת המטרות הנכונות. בתוך הטשטוש והתעיות הולכים ונעשים כיום, בלי הרף ומתוך רצון ברור ותקיף, דברים שיקבעו את עתידנו לחירות ולחיים. הולך ומוגשם קו של הגיון, של אמונה ושל כוח. וכל שעה שקו זה מובלט ומוצהר גלויות, כן רבים הסיכויים שהמשטמה והסכנות תירתענה מפניו.